

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ЗНАНЬ ТА НАВИЧОК З ІКТ У ВЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Носкова М.В.

Найдоступнішою системою, що дає можливість вчителю підвищити свій фаховий рівень, обмінятися досвідом, отримати практичні поради та пройти навчальні курси за фахом та потребою вчителя є система післядипломної освіти. У Законі України «Про освіту» (стаття 55 «Права педагогічних та науково-педагогічних працівників») вказано, що педагоги мають право на «підвищення кваліфікації, перепідготовку, вільний вибір змісту, програм, форм навчання, закладів освіти, установ та організацій, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку» [1, с. 21]. У 2008 році Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти започаткував перехід до підвищення кваліфікації педагогічних працівників області за кредитно-модульною системою, що дало можливість організувати навчання педагогів протягом 4 років. На виконання Закону України та згідно обласної програми «Розвитку освіти Львівщини на 2009–2012 роки» у Львівському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти створюються умови для можливості педагогічними працівниками області поглиблювати свої знання та навички у ІКТ та застосування Інтернет-технологій у своїй фаховій діяльності.

Проблема комп'ютерної грамотності педагогів поступово вирішується в Україні завдяки державним та регіональним (обласним) програмам. Однією з найбільш відомих та поширених серед освітян є програма Intel «Навчання для майбутнього». У Львівській області сертифікат про завершення навчання на тренінгу програми отримали майже 7 тис. педагогів. Для навчання педагогів ІКТ-грамотності в області зроблено багато. Зокрема спецкурс «Використання ІКТ в навчальному процесі» за програмою Intel «Навчання для майбутнього» включено до системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників області за кредитно-модульною системою як один з обов'язкових модулів. Навчання вчителів відбувається в 80 тренінгових центрах на базі опорних загальноосвітніх навчальних закладах області. В області підготовлено 135 тренерів, які проводять тренінги за програмою. Оплата роботи тренерів здійснювалась згідно Обласної програми розвитку освіти Львівщини на 2009–2012 роки напрям «Інформатизація системи освіти», цільовий проект «Інформаційно-комунікаційні технології у навчальному процесі» з обласного бюджету та частково з місцевих бюджетів. Це дало можливість за два роки подвоїти кількість навчених за програмою вчителів (рис. 1).

У рамках класичних курсів підвищення кваліфікації практично для фахівців усіх предметів передбачено лекції та практичні заняття з використанням ІКТ. За останні кілька років апробовано та активно використовуються комп'ютерні навчальні програми практично зі всіх шкільних предметів. Учителям на-

дається методична та практична допомога у створенні власних розробок з використанням комп'ютерної техніки. Кожен учитель має змогу ознайомитись із прикладами вдалого використання ІКТ на уроках у своєму районі або місті, а також в області.

Не секрет, що завершення навчання на тренінгу змінює пріоритети вчителя, його погляди на форми та методи викладання предмету, відкриває нові горизонти та можливості. Це засвідчують вихідні анкети учасників тренінгів і неодноразово відзначалось в незалежних експертизах реалізації програми в Україні. Водночас, учителі зазначають, що потребують додаткового навчання для поглиблення практичних навичок використання проектної технології, проявляють інтерес до можливості поглиблення навичок роботи з комп'ютером та Інтернет-технологіями, а також навчання новітніх Інтернет-сервісів. Причому вчителі зазначають важливість такого навчання саме в напрямку зосередження на педагогічних можливостях таких сервісів та програм. Учителі стають більш відкритими до новацій у системі освіти та готові активно та усвідомлено брати участь у пошуках шляхів реформування сучасної школи. Така активність педагогів зрозуміла та вмотивована — усі свідомі того, що жити вчорашніми знаннями неможливо і конкурентоспроможність вчителя, як і будь-якого іншого фахівця, визначається його можливістю реагувати на потреби та виклики суспільства. І вчитель тепер знає, як реагувати на такі виклики, і бачить шляхи свого фахового зростання. Учитель усвідомлює необхідність постійного навчання та фахового вдосконалення, бачить мотивацію підвищення своєї ІКТ компетентності. Так на наших очах поступово формується новий учитель ХХІ століття, який усві-

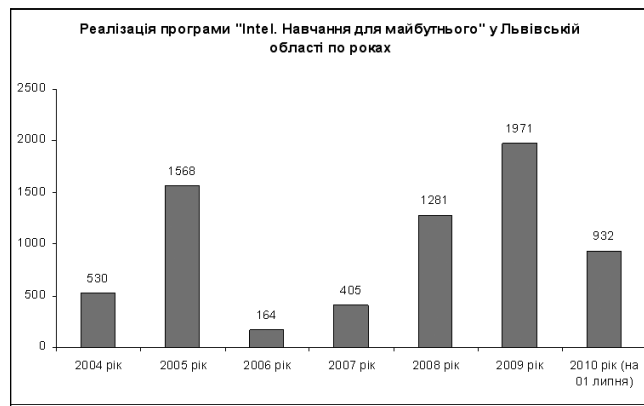

Рис. 1

домлює свою особливу роль у суспільстві та відчуває власну відповідальність за розвиток освіти в Україні.

Для підтримки таких активних педагогів у Львівській області створені комфортні умови. Зокрема, діє мережа районних (міських) координаторів, що є працівниками методичної служби районів та міст або спеціалістами районних (міських) відділів освіти, дає можливість відслідковувати потреби вчителів та забезпечувати їх вирішення. Систематичними стали тематичні круглі столи та районні семінари для вчителів та адміністраторів загальноосвітніх навчальних закладів, де педагоги мають можливість обговорити проблеми застосування ІКТ в навчанні, обмінятися досвідом, окреслити ключові цілі та плани на майбутнє, визначити потреби тощо.

Особливо важливим є те, що випускники програми прагнуть розширити адміністративні кордони й активно долучаються до міжрайонних та обласних заходів. Прикладом такої активності можна вважати обласний конкурс «Галицький проект 2009», який проводився у 2009 році вперше і ключовою засадою якого була добровільна участь у змаганні вчителів загальноосвітніх навчальних закладів області, випускників програми «Intel. Навчання для майбутнього», які реалізують проектну технологію в поєднанні з ІКТ у навчально-виховному процесі. Співorganizаторами конкурсу стали Головне управління освіти і науки Львівської облдержадміністрації та Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. До участі в конкурсі зголосилися 49 вчителів області, які представили 48 проектів, з яких до участі в конкурсі було допущено 41 проект. Конкурс став яскравою подією та запам'ятовується своєю оригінальністю та актуальністю. Зокрема, учасники та спостерігачі визнали особливістю конкурсу його заочну форму та онлайнність. За перебігом розгляду конкурсних робіт членами журі можна було дізнатись на вікі-сторінках конкурсу на вікі-сайті програми. Самі учасники конкурсу в анонімних анкетах визнали конкурс прозорим та чесним.

Конкурс виявив яскраві приклади використання ІКТ в навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів області в поєднанні з інноваційними формами та методами роботи, а також надав можливість вчителям області познайомитись з таким досвідом. Також конкурс виявив і типові помилки та недоліки в організації й проведенні навчальних і виховних проектів для учнів загальноосвітніх навчальних закладів і в результаті визначив ключові напрямки їх усунення. А підсумковий семінар-дискусія визначив способи організації такої роботи. Зокрема, лише 20% анкетованих учасників підсумкового семінару-дискусії не відчували потреби у додаткових знаннях та навичках з ІКТ в процесі роботи з учнями в проекті і 80% намагались шукати додаткову інформацію.

Також практично всі учасники конкурсу виявили бажання пройти навчання на курсах (міні-тренінгах) за такою тематикою: інноваційні педагогічні технології, приклади їх застосування в школі (27%), навички роботи та використання нових Інтернет-сервісів (16%), проблеми вчителя, який використовує ІКТ на уроках та способи їх вирішення (16%), методика засто-

сування ІКТ в середній школі, з досвіду роботи (14%), навички роботи та використання нових програм (14%); методика застосування Інтернет-сервісів у навчанні, з досвіду роботи (13%). Докладний звіт про церемонію нагородження та аналіз відгуків учасників конкурсу розміщено на Всеукраїнському сайті програми за адресою <http://iteach.com.ua/news/regional/?pid=1036>.

У 2010 році було враховано побажання учасників першого конкурсу. Конкурс «Галицький проект» став щорічним та регіональним, а саме об'єднав активних учителів семи областей Західного регіону України — Волинської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької та Чернівецької областей. Organizаторами конкурсу було враховано досвід організації обласного конкурсу та рекомендації учасників підсумкового круглого столу. Пропозиція співпраці була підтримана обласними координаторами програми в областях та дирекцією програми в Україні. Саме завдяки підтримці дирекції програми конкурс отримав власний сайт <http://galproject.iteach.com.ua>, що зробило конкурс на 100% онлайнним та спростило роботу журі конкурсу, яке цього року було сформовано з представників усіх областей-учасниць. Конкурс було оголошено у 4 номінаціях: «Кращий навчальний проект», «Кращий виховний проект», «Проект на задану тему», темою номінації цього року стала тема «Моя мала Батьківщина», та «Проект від тренера». До участі в конкурсі було подано 90 проектів з 6 областей (рис. 2).

Рис. 2

Цікавим фактом конкурсу стала участь вчителів та навчальних закладів Львівської області, які брали участь у першому обласному конкурсі «Галицький проект». Досвід попередньої участі дав можливість врахувати помилки та досвід переможців і реалізувати їх у новому навчальному (виховному) проекті, що був представлений на конкурс. Як показав аналіз результатів учасників конкурсу, учителі-учасники і навчальні заклади, що делегували своїх представників на конкурс, усі без винятку покращили свої результати. Зокрема, цікавим став розподіл переможців та призерів конкурсу за територіальною ознакою (рис. 3).

У рамках конкурсу учасники мали можливість пройти дистанційне навчання на міні-тренінгах від членів журі конкурсу. Було запропоновано три міні-тренінги, які успішно завершила 1/6 частина учасників конкурсу.

У 2010 році в рамках кредитно-модульної системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників області було організовано навчання на очно-дистанційно-

Рис. 3

му курсі «Використання Google-сервісів у методичній роботі вчителя» для вчителів, які активно використовують Інтернет та ІКТ у своїй роботі. Навчання вже пройшли 45 вчителів та записались на навчання 117 педагогів області, запис на очно-дистанційний курс відкритий і кількість бажаючих постійно збільшується. У процесі навчання вчителі знайомляться з дев'ятьма найпопулярнішими сервісами Google, а саме:

- Пошта gmail.com (Google — аккаунт) <http://mail.google.com/>;
- Веб-середовище для ведення блогів: <http://www.blogger.com/>;
- Агрегатор RSS-потоків: <http://www.google.com/reader/>;
- Перекладач Google: <http://translate.google.com/>;
- Карти Google: <http://maps.google.com/>;
- Документи Google: <http://docs.google.com/>;
- Календарі Google: <http://www.google.com/calendar/>;
- Фотохостинг Google: <http://picasa.google.com/>;
- Групи Google: <http://groups.google.com/>.

Також набувають практичні навички роботи із сервісами, оцінюють можливості використання кожного сервісу у власній педагогічній діяльності та створюють певний продукт (дидактичний або методичний) для використання у своїй роботі. Створені учасниками навчання роботи активно обговорюються колегами, що дозволяє кожному учаснику, по-перше, побачити різні варіанти використання одного й того самого сервісу під час викладання різних шкільних предметів, по-друге, навчитися оцінювати власну роботу та роботу колег. Також учасники протягом навчання беруть участь у двох он-лайн конференціях та мають можливість отримувати консультації керівника курсу, що дозволяє учасникам легко та з користю завершувати кожний модуль. Навчання триває 36 годин, які розподілені на 8 модулів за схемою: 1 модуль (8 год.) — очна сесія та 7 модулів (по 4 год.) в дистанційному режимі. Після завершення курсу учасники мають колекцію створених продуктів за допомогою Google-сервісів, які вони можуть використовувати у власній роботі, та навички, що допоможуть вчителю активно використовувати Інтернет-сервіси в майбутньому, і, що особливо важливо, готові самостійно освоювати інші Інтернет-сервіси (рис. 4).

В області практично всі загальноосвітні навчальні заклади підключені до мережі Інтернет (93%). Правда, залишається відкритим питання якості та швидкості з'єднання. Тим не менш, практично всі тренінгові центри об-

Рис. 4

ласті мають оптимальний варіант підключення та достатню швидкість Інтернет-з'єднання, що дозволяє активно використовувати цей ресурс для інформування та популяризації ідей програми в області.

У 2009 році тренери та координатори програми у Львівській області створили веб-спільноту на вікі-сайті програми. Створено вікі-сторінки тренінгових центрів програми, головною метою яких є інформування потенційних учасників тренінгу з умовами та місцем його проведення, досвідом проведення тренінгів тренерами та результати використання навичок, отриманих на тренінгах учителями даного навчального закладу. У найближчому майбутньому планується активно використовувати вікі-середовище для навчання учнів та проведення ними дослідницьких завдань та проектів. Для цього в області активно розробляється спільний проект між Національним університетом «Львівська політехніка», Малою технічною академією наук при цьому університеті, Львівським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти, кількома колежами й ліцеями області та мережею загальноосвітніх навчальних закладів, що обрали інформаційний профіль тощо. Також розглядаються можливості залучення до проекту освітян Волинської області.

Також з 2008 року активно працює блог для тренерів, координаторів та випускників програми, який активно використовується, у першу чергу, як дошка оголошень та відкрита студія <http://intellviv.blogspot.com>. Поступово долучається область і до інших освітніх ініціатив та проектів, які підтримуються корпорацією Intel. Школи Львова та області подають заявки до участі в проекті «Шлях до успіху», що дасть можливість залучити учнів 5–10-их класів до розв'язання соціальних проблем місцевих громад та профорієнтаційної роботи в рамках факультативів у школі, а також підвищити рівень володіння ІКТ учнів 5–8-их класів, які ще не вивчають інформатику і, тим самим, допомогти іншим учителям-предметникам реалізовувати з учнями навчальні проекти з використання ІКТ та активно залучати новітні технології до викладання свого предмету. Особливо актуальними і необхідними такі курси стають саме для сільських шкіл та шкіл I–II ступеня, які найбільш уразливі в плані забезпечення комп'ютерною технікою та використання її у навчально-виховному процесі.

Мусимо визнати, що, не зважаючи на серйозну увагу до проблем використання ІКТ в навчанні та реаліза-

ції певної стратегії їх розв'язання, ця сфера залишається в області проблемною, як, власне, і в Україні в цілому. Досі не створено жодних механізмів заохочення вчителя до використання ІКТ у своїй роботі, немає загальнодержавного стандарту володіння інформаційними технологіями для педагогічних кадрів, рівень інформаційної компетентності жодним чином не оцінюється під час атестації вчителів. Доктор Віллард Деджетт, директор Міжнародного центру керівництва та освіти у 1992 році зазначив, що «світ, де житимуть наші діти, змінюється в чотири рази швидше, ніж наші школи» [5, с. 102]. Минуло майже 20 років, а вчитель, від якого залежить безпосереднє впровадження будь-яких змін в освітній процес, має змогу лише раз на п'ять років пройти навчання з інноваційних та інформаційних технологій у рамках курсів підвищення кваліфікації, у той час як ці технології змінюються раз у півроку! Більше того, сучасна система підвищення кваліфікації педагогів не передбачає системного підвищення кваліфікації вчителя-предметника з інформаційних технологій, якщо він не вчитель інформатики. Проектуючи слова Вілларда Деджетта на ситуацію, що склалась, ми можемо зробити висновок, що самі штучно уповільнюємо розвиток наших шкіл ще в чотири рази. Відсутність системності та послідовності у вивченні та вдосконаленні знань, умінь та навичок використання інформаційних технологій у педагогів у системі післядипломної освіти — це прірва, через яку не зможе перескочити українська освіта. Державі необхідно в найкоротший термін вибудувати місток між формуванням комп'ютерної грамотності педагога до його інформаційної компетентності незалежно від його фаху та передбачити подолання цього містка педагогом у рамках підвищення його кваліфікації.

Ще однією суттєвою проблемою реалізації інформатизації освіти є недостатня інформаційна компетентність адміністрацій навчальних закладів. Зараз ми стикаємось з парадоксальною ситуацією, коли вчитель хоче і готовий використовувати новітні технології у навчальному процесі, але не може це зробити через низку причин. Так аналіз результатів опитування вчителів ЗНЗ, які пройшли навчання з ІКТ і не використовують набуті знання та навички, показав, що серед причин, які називають вчителі, через які вони не застосовують ідей програми у своїй професійній діяльності, найбільш типовими є:

- перевантаження навчальної програми;
- відсутність бажання педагогів (вважають, що використання ІКТ не покращує рівень знань учнів);
- відсутність підтримки та розуміння зі сторони адміністрації школи та колег;
- низька якість та швидкість або відсутність з'єднання з Інтернетом у навчальних закладах;
- ускладнює використання ідей програми недостатня кількість мобільних мультимедійних засобів;
- недостатній рівень володіння комп'ютером учнів 5–8-их класів, особливо у сільських школах;
- відсутність комп'ютерної техніки (мультимедійних комплексів) у навчальних кабінетах ставить вчителів -предметників у залежність від графіку роботи кабінету ІКТ;

- відсутність або недостатня кількість комп'ютерної техніки у школах I–II ступенів.

Якщо першу причину вчитель самостійно усунути не може, а друга лежить у площині його переконання і не може розглядатися як об'єктивна причина, то розв'язання наступних проблем так чи інакше залежить саме від адміністрації навчального закладу та місцевої влади. Тому все більш нагальним та актуальним стає проблема запровадження спеціального курсу з інформаційних технологій для директорів шкіл, у центрі уваги якого було б не лише формування інформаційної грамотності директора та його заступників, а й навчання щодо облаштування та функціонування інформаційного середовища навчального закладу.

Узагальнюючи сказане, необхідно зазначити, що професійний розвиток педагогів відіграє важливу роль у реформуванні освіти, її адаптації до вимог міжнародного освітнього простору. Інформаційні технології, їх грамотне та аргументоване застосування, як у процесі професійного розвитку педагога, так і безпосередньо в навчально-виховному процесі, який здійснює вчитель, дає змогу значно покращити та пришвидшити процес змін в освіті. Не останню роль у цьому відіграватимуть державні та регіональні програми, що надаватимуть педагогам можливість самостійно або в рамках системи післядипломної освіти оволодівати основами інформаційних технологій, а також поглиблювати та розширювати набуті знання та навички, особливо важливим є практична направленість таких програм та курсів.

Відомий фізик Вернер Гейнзберг колись сказав, що «освіченість — це те, що залишається, коли забули все, чого навчались». Ця парадоксальна, на перший погляд, думка доводить, що, по суті, природа людини залишає в усіх видах пам'яті лише найважливіше і найнеобхідніше для реалізації себе в професії та житті. Хочеться вірити, що в найближчому майбутньому інформаційні знання та навички стануть невід'ємною складовою освіченості українського педагога.

Література

1. Законодавство України про освіту. Збірник Законів. — К.: Парламентське вид-во, 2002. — 159 с.
2. Гришина Т.В. Освітня технологія як професійний пріоритет учителя. — Х.: Вид. група «Основа», 2003. — 96 с.
3. Гуржій А.М., Биков В.Ю., Гапон В.В., Плескач М.Я. Інформатизації і комп'ютеризації загальноосвітніх навчальних закладів України — 20 років // Комп'ютер у школі та сім'ї. — 2005. — № 5. — С. 3–11.
4. Десятов Т.М. Тенденції розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи (друга половина XX століття): Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України. — К., 2006. — 35 с.
5. Драйден Г., Вос Дж. Революція в навчанні / Перекл. з англ. М. Олійник. — Львів: Літопис, 2005. — 542 с.
6. Мукан Н.В. Неперервна педагогічна освіта вчителів загальноосвітніх шкіл: професійне становлення та розвиток (на матеріалах Великої Британії, Канади, США): Монографія. — Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. — 284 с.
7. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: Монографія / В.П. Андрущенко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень та ін. / За ред. В.Г. Кременя. — К.: Наукова думка, 2003. — 853 с.
8. Носкова М.В. Проблема мотивації педагогів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі // Комп'ютер у школі та сім'ї. — 2009. — № 1. — С. 6–10.